

ВІДГУК

офіційного опонента Дем'янчука Анатолія Степановича – доктора педагогічних наук, професора, ректора Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука про дисертаційну роботу Смолюк Світлани Володимирівни «Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Актуальність дослідження. Автор дисертації виокремлює кілька суттєвих аспектів актуальності дослідження, зокрема:

1. Майбутнє української нації, її інтеграція в європейський та світовий простір значною мірою залежить від підвищення інтелектуального, творчого й культурного потенціалу підростаючого покоління, яке формується під впливом розвивального освітнього середовища. Значну увагу держави до цієї проблеми відображено в низці нормативних документів, що визначають стратегію розвитку українського шкільництва й перспективні напрями його удосконалення з урахуванням суспільних викликів: Концепції загальної середньої освіти (2001), Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст. (2002), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2013), Державних стандартах загальної початкової освіти (2011), Концепції «Нова школа. Простір освітніх можливостей» (2017) та інших.

2. Новий етап у процесі становлення системи початкової освіти в Україні та усвідомлення важливої ролі інтелектуального розвитку у формуванні гармонійно розвиненої особистості вимагає змін організаційно-педагогічних умов становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України.

3. Джерелом збагачення сучасної теорії і практики початкової освіти слугує історико-прогресивний досвід з окресленої проблеми. Саме в період кінця ХХ – початок ХХІ століття склалися передумови для моделювання ефективного впливу розвивального освітнього середовища навчального закладу на особистість учня. Водночас питання організаційно-педагогічних

умов становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України в історико-педагогічному контексті не було предметом спеціального дослідження. Розв'язанню цих актуальних завдань присвячене наукове дослідження С. В Смолук.

Науковий апарат дослідження.

Дисертантка фундаментально опрацювала психолого-педагогічну літературу, обґрунтувала вибір теми, поставлену мету та завдання роботи, окреслила об'єкт і предмет дослідження, наукову новизну та практичну цінність дисертації. Звертає на себе увагу логічно виправдана структура дисертаційної роботи, якій відповідає науковий апарат дослідження.

Логічно виправданій структурі дисертаційної роботи відповідає збалансований науковий апарат дослідження, що окреслює межі та логіку наукової праці.

Об'єкт та предмет дослідження представлено в межах визначеної спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Вони адекватно представлені у змісті дисертації.

Мета, відповідно до предмета й об'єкта дослідження, передбачає змістове наповнення та інструментальне вирішення окресленої проблеми.

Позиції, представлені у **новизні**, мають наукове значення, несуть теоретичну цінність, а також відображають авторське бачення розв'язуваної проблеми. Вони цілісно відображають теоретико-практичні напрацювання дисертантки.

Основне **практичне значення** має аргументована можливість застосування в початкових школах України ідей розвивального освітнього середовища в царині всебічного розвитку учня. Отримані теоретичні положення, висновки й методичні рекомендації, розроблені автором, можуть бути використані у процесі професійної підготовки та фахової діяльності вчителів початкової школи у формуванні ефективного освітнього середовища розвитку й саморозвитку молодшого школяра, а також у підготовці майбутніх учителів під час викладання навчальних дисциплін «Історія педагогіки»,

«Педагогіка», «Теорія виховання», «Дидактика», «Педагогічні технології в початковій школі», «Методика виховної роботи».

Позитивним **результатом дослідження**, на наш погляд, є те, що в дисертації представлено модель розвивального освітнього середовища початкової школи, теоретичною основою якої визначено принципи *системності, розвитку, індивідуалізації і суб'єктної взаємодії та культуровідповідності*.

У розробленні цієї моделі автор виходила з того, що розвивальне освітнє середовище початкової школи повинно забезпечувати задоволення й розвиток учня, його навчально-пізнавальних, соціально-комунікативних, морально-естетичних та інших потреб на різних ієрархічних рівнях, а також сприяти опануванню цими соціокультурними цінностями та трансформацією їх у внутрішні надбання. З'ясовано, що *основним критерієм сформованості розвивального освітнього середовища* є здатність цього середовища забезпечити належні умови для особистісного саморозвитку всіх суб'єктів педагогічного процесу.

Обґрунтованість та достовірність наукових результатів дисертації забезпечена методологічною та теоретичною основою його вихідних положень, застосуванням комплексу методів наукового пошуку підпорядкованих меті, об'єкту, предмету й завданням дослідження, аналітичним опрацюванням широкої джерельної бази. Достовірність наукових результатів, висновків і рекомендацій підтверджена їхньою апробацією на науково-практичних конференціях, позитивними наслідками впровадження результатів дисертації в практику. Результати і висновки дисертації – суттєвий внесок у розвиток педагогічної думки та освітньої практики України.

Щодо змістового наповнення дисертації, то варто відзначити, що здобувачка ґрунтовно розкрила теоретичні аспекти проблеми організаційно-педагогічних умов становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.), опрацювала

великий обсяг наукових джерел. Вартий уваги глибокий педагогічний аналіз проблеми, на основі якого автор формулює свої наукові судження й висновки.

На нашу думку, достатньо важливим є те, що в дисертації С. В. Смолюк схарактеризовано різні погляди науковців на той чи інший аспект предмету дослідження, проаналізовано низку наукових моделей розвивального освітнього середовища: комунікативно-орієнтовану, антрополого-психологічну, психодидактичну, еколого-особистісну, висвітлено типологію та функції розвивального освітнього середовища (дидактично-виховну інформаційно-розвивальну, координаційну, адаптивно-емоційну, соціокультурну, комунікаційну, інтеграційну), які реалізуються через змістовне наповнення діяльності початкової школи як цілісної системи.

Цінною є визначена онтологія ключових понять дослідження: «розвиток», «середовище», «простір», «освітнє середовище», «освітнє розвивальне середовище», «освітнє розвивальне середовище початкової школи», «організаційно-педагогічні умови» та ін. Подано структуру та взаємозв'язок поняття «середовище» у взаємодії з іншими категоріями розвивального освітнього середовища на макро-, мезо- та мікрорівнях.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, архівних матеріалів кінець XX – початок XXI століття запропоновано організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в сучасній початковій школі, якими є: 1) психолого-педагогічна підтримка учнів у процесі їхньої адаптації; 2) створення інтелектуально та емоційно насиченого середовища; 3) потенційне використання змісту початкової освіти; 4) урахування типової багатогранності освітнього середовища початкової школи; 5) формування професійної готовності майбутніх педагогів до створення розвивального освітнього середовища в сучасній початковій школі.

Заслуговує на увагу чітке визначення позиції дисертантки щодо ролі вчителів початкової школи в реалізації завдань створення розвивального освітнього середовища.

Варто відзначити прагнення дослідниці цілісно визначити й обґрунтувати різні аспекти становлення розвивального освітнього середовища, творчого використання прогресивного історичного досвіду в контексті завдань сучасної початкової освіти.

Цінним доробком є чітка систематизація методологічних підходів, принципів, методів, засобів, що забезпечують становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України.

Позитивне враження справляє розроблений спеціальний навчальний курс *«Моделювання розвивального освітнього середовища початкової школи»* для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» (ОР «Бакалавр»). Названий курс дає можливість стверджувати, що матеріали дисертації цінні не лише з теоретичних міркувань, але й практичними розробками дисертантки.

Загальні висновки та рекомендації.

Узагальнивши сказане, можемо стверджувати, що в роботі належним чином узагальнено результати аналізу державних документів, психолого-педагогічної літератури з проблеми становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття) й визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови названого процесу.

Наукові положення, які сформульовані С. В. Смолук за результатами здійсненого дослідження, достатньо обґрунтовані. Загалом теоретичне значення роботи, її наукова новизна не викликають сумнівів. Усе це дає підстави стверджувати, що авторці вдалося повністю досягти мети й розв'язати поставлені завдання. Дисертаційну роботу оформлено відповідно до чинних вимог. Даючи загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження С. В. Смолук, зауважимо, що представлена до захисту робота не позбавлена деяких недоліків, а саме:

1. У другому розділі (зокрема, п. 2.1., 2.2.) дисертантка надто деталізує архівні матеріали, які не завжди є дотичними до теми дослідження. На нашу думку, в цій частині дисертації багато описовості, цитування архівів, водночас

цей розділ варто було б підсилити критичним аналізом щодо організації освітнього процесу в радянський період.

2. У третьому розділі С. В. Смолюк детально описує організаційно-педагогічні умови використання історико-педагогічного досвіду становлення розвивального освітнього середовища в національній системі початкової освіти. Наголошуючи на потребі підвищення читацької культури учнів, наводить, як приклад, рішення обласних відділів народної освіти, згідно з якими у школах щомісяця проходили «уроки бібліотечно-бібліографічної грамотності різної тематики» (с. 147). На нашу думку, таблиця 3.1 «Тематика уроків бібліотечно-бібліографічної грамотності учнів» в основному тексті роботи зайва, надмірно деталізована і малоінформативна для сучасного вчителя, тому її доцільно перенести в додатки.

3. Описане в п. 3.1. Положення «Про республіканський огляд навчальних кабінетів шкіл і саморобних навчально-наочних посібників з основ наук» (с. 149–150) не актуальне для сучасної навчально-виховної практики, адже сьогодні, в добу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, істотно змінилися вимоги до навчальних кабінетів і навчальних посібників, жоден учитель уже не виготовляє саморобну наочність. Очевидно, в роботі доцільно було б більше уваги приділити власне використанню електронних інформаційних ресурсів у формуванні інноваційного освітнього середовища нової української школи.

4. На нашу думку, виокремлення та аналіз організаційно-педагогічних засад формування розвивального освітнього середовища початкової школи було б більш повним, якби авторка звернулася не лише до вітчизняного, а й зарубіжного досвіду з окресленої проблеми.

5. Робота характеризується практичною значущістю, адже С. В. Смолюк запропонувала авторський спецкурс «Моделювання розвивального освітнього середовища початкової школи» та обґрунтувала доцільність його впровадження у практику вищого навчального закладу. Вважаємо позитивним розроблення також методичних рекомендацій для вчителів початкових класів

щодо ефективного моделювання розвивального освітнього середовища в школі з використанням інноваційних технологій навчання, зокрема інтерактивних методів. Такі систематизовані методичні рекомендації варто було б видрукувати окремим виданням, ймовірно у перспективі.

6. Слід зауважити, що деякі положення окремих висновків звучать як звіт про окремі елементи виконаної роботи (висновок 3 викладено: «Розкрито сутність організаційно-педагогічних умов...», доцільно: «Сутність організаційно-педагогічних умов...»).

Зазначені зауваження та побажання не знижують якості представленої дисертації. За своїм науковим рівнем, новизною дослідження проблеми, теоретичним та практичним значенням робота є самостійно завершеною працею. Дисертантка виявляє високий рівень науково-теоретичної підготовки, демонструє уміння та навички організації дослідницької діяльності.

Анотування наукової роботи повністю відповідає змісту і структурі дисертації, дає чітке уявлення про специфічні особливості проведеного дослідження та його результати. Зміст анотування й основних положень дисертації ідентичні.

Результати дослідження належним чином апробовані шляхом публікацій у наукових виданнях, виступів на науково-практичних конференціях різних рівнів. Основні положення дисертації відображено в достатній кількості публікацій.

Отже, відповідно до результатів дослідження можна стверджувати, що мету досягнуто, завдання виконано повністю. Загалом, дисертаційна робота Світлани Володимирівни Смолюк «Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець XX – початок XXI століття)» – самостійне, завершене дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567), в якому отримано нові результати щодо організаційно-педагогічних умов становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової

освіти України (кінець XX – початок XXI століття), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,

ректор Міжнародного економіко-гуманітарного

університету імені академіка Степана Дем'янчука

 А. С. Дем'янчук

Підпис *Дем'янчук* засвідчує

Начальник відділу кадрів
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука